

УДК 657.1

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕАТИВНОГО ОБЛІКУ

Зоряна Юріївна МЕЛЬНИК

здобувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: Olja620@ukr.net

Анотація. В статті досліджено поняття «креативний облік», передумови його виникнення та впровадження. Визначено негативний та позитивний вплив на формування облікової політики. Відокремлено прийоми та причини застосування креативного обліку та маніпулювання даними фінансових звітів. Обґрунтовано об'єкти, до яких найчастіше застосовується креативний облік.

Аннотация. В статье исследовано понятие «креативный учет», предпосылки его возникновения и внедрения. Определено негативное и позитивное влияние на формирование учетной политики. Обособленно приемы и причины применения креативного учета и манипулирования данными финансовых отчетов. Обоснованно объекты, к которым чаще всего применяется креативный учет.

Ключові слова: креативний облік, фальсифікація, маніпулювання, методи креативного обліку.

Ключевые слова: креативный учет, фальсификация, манипулирования, методы креативного учета.

Постановка проблеми. Внаслідок реформування національної системи бухгалтерського обліку з'являються нові механізми облікового відображення фактів господарювання. Існування альтернативних методів і способів ведення обліку надає можливість суб'єктам господарювання маніпулювати обліковими даними та показниками фінансової звітності в межах чинного законодавства. На сьогоднішній день залишаються недостатньо розробленими питання можливості існування креативного обліку, порядку та особливостей його застосування, його взаємозв'язку з обліковою політикою на рівні підприємства [1].

Поняття «креативного обліку» виникло ще в ХІХ ст. і спочатку означало вимушену бухгалтерську «творчість» у питаннях, які зовсім не урегульовані; та вже пізніше стало поширюватися на випадки використання бухгалтерського обліку в корисливих цілях. Безумовна однозначність у формуванні уявлення про майновий та фінансовий стан підприємства можлива лише за умови однозначної регламентованості всіх можливих господарських операцій, оцінки та способів відображення їх в бухгалтерському обліку. Оскільки така ситуація неможлива, завжди залишається свобода дій бухгалтера в тлумаченні сутності господарської операції, визнання, оцінки та відображення в обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням креативного обліку в періодичних виданнях присвячували праці Г. М. Азаренкова, Я. В. Бахарева, О. М. Головащенко, І. Н. Дмитренко, А. В. Рабошук, Т. Ф. Середа, Л. Я. Тринька, А. В. Хмелевська, Ю. Д. Чацкіс, К. С. Шапошніков та ін.

Практично всі вчені відзначають двоїстість природи «креативного» обліку. З одного боку, «креативним» може бути визнаний будь обліковий метод, який не відповідає загальноприйнятій практиці або встановленим стандартам і принципам, а в гіршому його прояві – це процес припасування рахунків підприємства, щоб вони представляли в більш вигідному світлі його діяльність в очах акціонерів, інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Метою статті є визначення позитивних і негативних сторін креативного обліку та його зв'язок із маніпулюванням обліковими даними, а також їх фальсифікацією.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Елемент креативності присутній в обліку протягом усього часу його існування, однак його значимість, цільова спрямованість і наслідки мали інший характер. Протягом останнього десятиріччя креативний облік розглядається виключно в контексті дотримання бухгалтером професійної етики.

Креативний облік має як позитивні так і негативні прояви (рис. 1).

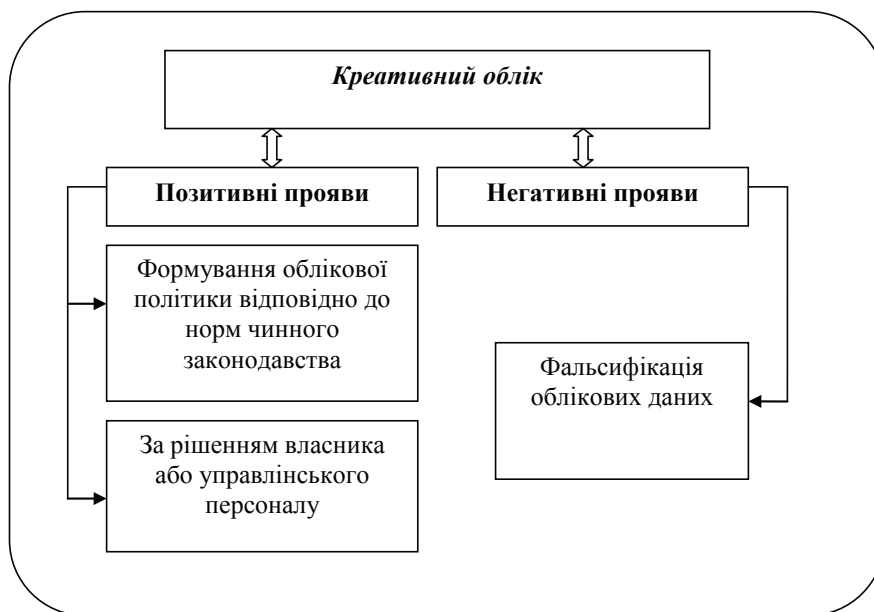

Рис. 1. Прояви креативного обліку

Креативний облік доцільно розглядати з двох позицій: з одного боку, позитивна сторона включає формування та застосування облікової політики в межах чинного законодавства; з іншого, креативний облік набуває негативного значення з моменту використання його з метою навмисного викривлення інформації про результати діяльності та фінансовий стан підприємства шляхом вуалювання та фальсифікації звітності. Саме тому креативний облік є справжнім випробуванням для бухгалтерської професії. Дана проблема є міжнародною, причому для англо-американської облікової моделі характерним є питання формування облікової політики, в той час як маніпуляції господарськими операціями властиві континентальній моделі обліку.

До найбільш поширених прийомів креативного обліку можна віднести наступні:

- 1) віднесення витрат не на ті рахунки обліку, які визначені законодавством;
- 2) операції з продажу одного і того ж товару між компаніями.

Застосування креативного обліку можливе з різних причин, зокрема, з метою поліпшення основних економічних показників діяльності підприємства (збільшення прибутковості, рентабельності фінансово-господарської діяльності, підвищення ділової активності підприємства), оптимізації податкового навантаження та задоволення очікувань потенційних інвесторів та кредиторів і т.д.

За даними досліджень, проведених Фондом інтенсивних технологій, метою застосування креативного (творчого) обліку суб'єктами господарювання є:

- 1) заниження (завищення) реальної прибутковості компанії задля зменшення (збільшення) дивідендних виплат акціонерам;
- 2) завищення прибутковості та зменшення обсягів зобов'язань компанії з метою підвищення рейтингу кредитоспроможності підприємства;
- 3) коригування показників дохідності підприємства задля отримання бажаного податкового статусу підприємства;
- 4) маніпулювання зі структурою власного капіталу для досягнення необхідних вимог щодо формування статутних фондів;
- 5) завищення показників дохідності, прибутковості та ліквідності для заохочення потенційних стратегічних інвесторів;
- 6) маніпулювання у визначенні та відображенні валових витрат підприємства з метою оптимізації бюджетних платежів з податку на прибуток;
- 7) маніпулювання зі структурою та вартістю активів для задоволення офіційних обмежень, запроваджених чинним законодавством [2].

Чалий І. М. у своїй статті виділяє декілька підходів до класифікації креативного обліку, характеристика яких наведена у таблиці 1 [7].

В українській обліковій практиці серед видів креативного обліку, що застосовується

суб'єктами господарювання значного поширення набув так званий «голівудський облік», який характерний для більшості підприємств, які застосовують креативний підхід до обліку шляхом маніпулювання розміром витрат в бік їх завищення для зменшення бази оподаткування податком на прибуток [4].

У своїй статті О.В. Амеліна пропонує нам методи креативного обліку:

- 1) вибір облікових оцінок;
- 2) вибір та застосування методів бухгалтерського обліку;
- 3) формальне відображення реальних господарських операцій;
- 4) вибір стандартів бухгалтерського обліку[1].

Таблиця 1

Характеристика видів креативного обліку

Вид креативного обліку	Характеристика
Голлівудський облік	Характеризує таке ведення обліку при якому високі доходи не супроводжуються відображенням високого прибутку через роздування накладних витрат
Вуду-бухоблік	Будь-який вид обліку при веденні якого не дотримується правило обачності (після досягнення цілі заради якої штучно збільшувалася рентабельність прибуток магічно зникає). Вуду-бухоблік включає в себе методики: - наповнення каналів, використовується для нарощення показника доходу в кінці звітного періоду - велика баня - в збиткових звітних періодах фінансовий результат викривляється в сторону ще більшого зменшення з метою щоб в наступному звітному періоді мати запас прибутковості для відображення більш вражаючих фінансових результатів. - коробка печива - суть методики полягає в згладжуванні прибутку в прибуткові роки компанії нараховують зайві резерви, які знижують звітний прибуток з метою, щоб у менш успішних періодах шляхом сторнування резервів збільшити звітний прибуток. - невинуватна капіталізація - передбачає збільшення активів замість зменшення прибутку (замість того, щоб списати поточні витрати в зменшення звітного прибутку підприємство здійснює їх капіталізацію)
Бухгалтерський облік «чорного ящика»	Передбачає застосування запутаної методології обліку:використання невинуватно складних формул і механізмів (здійснюється для того щоб максимально ускладнити проведення аналізу звітності зовнішніми користувачами)
Забалансове фінансування	Передбачає відображення частини реальних зобов'язань компанії за балансом

Внаслідок використання технік умовно-креативного та агресивного обліку можливе прикрашання, чи навпаки, погіршення показників звітності, як в рамках чинного законодавства, так і поза його межами. Крайнім варіантом креативного обліку, орієнтованого на «погіршення» показників звітності є виникнення ситуації, яку називають втрати «великої ванни» («big bath»), коли всі витрати за тривалий період «перекачуються» на певний проміжок діяльності, внаслідок чого показник на графіку доходності в цей проміжок діяльності нагадує глибоку ванну [1].

Серед облікових оцінок найчастіше для маніпулювання з прибутком підприємства завищують резерв сумнівних боргів, що дозволяє збільшити видатки компанії та відобразити у

звітності прибуткове підприємство як збиткове. Так за даними Головного контрольно-ревізійного управління України однією з основних причин зменшення прибутковості природних монополій є створення ними резерву сумнівних боргів.

Вибір і застосування методів бухгалтерського обліку передбачає встановлення порядку визнання, оцінки та розкриття облікової інформації у фінансовій звітності. Одним із креативних підходів бухгалтерського обліку є встановлення моменту визнання доходів суб'єктами господарювання [8].

Наступним характерним методом бухгалтерського обліку, який дозволяє креативно обліковувати фінансово-господарські операції, є вибір методу оцінки запасів підприємства. З

метою завищення активів компанії застосовують метод ринкової вартості запасів та варіюють цією статтею залежно від майбутніх управлінських рішень. Суб'єктивізм в обліковому відображенні операцій із запасами підприємства включає визначення чистої вартості реалізації запасів, а також встановлення порядку перерозподілу виробничих накладних витрат [5].

Маніпулювання показниками фінансової звітності можливе за рахунок методів обліку похідних фінансових інструментів у визначенні їх справедливої вартості. Так, за окремими фінансовими інструментами достатньо складно визначити ринкову вартість, тому компанії застосовують методи прогнозування та суб'єктивно оцінюють майбутні грошові потоки за даними активами. Це, в свою чергу, дозволяє коригувати статті фінансової звітності залежно від потреб системи управління компанії [2].

Застосування креативного обліку та маніпулювання даними фінансових звітів може мати багато причин, серед яких:

- завищення прибутку з подальшою можливістю нарахування більш високих дивідендів;
- завищення прибутковості та зниження зобов'язань з метою отримання більш високої категорії позичальника при залученні кредитів;
- завищення витрат для цілей оподаткування для зменшення суми податку на прибуток [7];
- необхідність дотримуватися умов чи обмежень за договорами з третіми особами (наприклад, завищення активів може бути способом формально дотримуватись умов кредитних угод (вартості заставного майна тощо);
- можливість вплинути на рішення, які приймаються інвесторами, підвищуючи фінансові

результати або приховуючи реальний фінансовий стан компанії;

- особисті мотиви працівників, відповідальних за процес складання фінансової звітності тощо [6].

Висновки. Повністю бухгалтерський облік може бути креативним або творчим лише тоді, коли він ведеться як в межах, так і з порушенням встановлених законодавчих норм та принципів обліку. Внаслідок використання технік умовно-креативного та агресивного обліку можливе прикрашення, чи навпаки, погіршення показників звітності, як в рамках чинного законодавства, так і поза їх межами. Легальним способом прикрашення чи погіршення показників звітності є маніпулювання. Прикрашення чи погіршення показників звітності з порушенням принципів обліку і законодавчих норм здійснюється за допомогою вуалювання та фальсифікації. Маніпулювання показниками фінансової звітності є достатньо дієвим механізмом зловживань в бухгалтерському обліку, які дуже складно виявити, оскільки всі маніпуляції проводяться в межах чинного законодавства. Зважаючи на це, активізація креативних підходів до облікового відображення фактів господарювання призводить до зменшення довіри користувачів фінансової звітності. Послабити конфлікти, які обумовлюють креативний облік, можливо за рахунок: запровадження нової парадигми бухгалтерського обліку у забезпеченні зниження інформаційного ризику для користувачів; вдосконаленні єдиних стандартів фінансової звітності та посиленні контролю за їх дотриманням.

Список використаних джерел

1. Амеліна О. В. Креативний облік та маніпулювання фінансовою звітністю. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vlca_Ekon/2011_35/01.pdf.
2. Гнилицкая Л. В. Манипулирование учетными данными – угроза экономической безопасности предприятия / Л. В. Гнилицкая // Экономика та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. — 2011. — № 3 (15). — С. 5–14. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
3. Легенчук С. Ф. Креативний облік в національній системі бухгалтерського обліку. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2009_2/11.pdf.
4. Петренко Н. І. Методика аудиту фінансової звітності та шляхи її удосконалення. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/1582/1/21.pdf>.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran1446#n1446>.
6. Про Антимонопольний комітет України // Закон України зі змінами та доповненнями, затверджений наказом Верховної Ради України від 26.11.1993 №

3659-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.

7. Чалий І. Бухгалтерський облік для дорослих. МСФЗ-трансформація. Управління прибутком. Податки / І. Чалий. — Х. : Фактор, 2011. — 400 с.

8. Шевчук О. Д. Особливості податкового контролю в Україні / О. Д. Шевчук, Д. С. Деркач // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/7_84598.doc.htm.